

Секція: Проблеми макроекономіки

Карліц П.В.
магістр Львівського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університету банківської справи»
Науковий керівник:
д.е.н., проф. кафедри економіки та
управління персоналом
Львівського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університету банківської справи»

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

В сьогоденнішніх умовах нестабільної економічної та політичної ситуації в Україні, вирішення проблем соціального захисту населення набуває особливого значення. Постає необхідність створення високоефективної системи соціального захисту, здатної допомогти слабким у самостверженні і сприяти сильним у саморозвитку, закладенні міцного фундаменту тристоронніх відносин у механізмі соціального партнерства.

Серед зарубіжних вчених, котрі досліджували аспекти соціального захисту населення, варто виокремити А. Сміта, Д. Рікардо, М. Лоренца, Т. Веблена, Дж. Бьюкенена, А. Мюллер-Армака, В. Ойкена, П. Спідера, Р. Тітмуса та ін. Проблеми розвитку системи соціального захисту відображені у працях вітчизняних учених-економістів Н. Абакумової, Н. Борецької, В. Гейця, В. Гетьмана, О. Гупала, К. Дідківської, О. Длугопольського, Ю. Килимника, Е. Лібанової, І. Рудкевич, І. Сироти, А. Сіленко, А. Халецької, П. Шевчука та ін.

Метою даного дослідження є характеристика теоретичних основ організації системи соціального захисту в Україні.

Відправною точкою зародження поняття "соціальний захист" вважають 1935 р., коли у США був прийнятий закон про соціальний захист

(Social Security Act) у межах політики «Нового курсу» Ф. Рузвельта. Поступово він поширювався на всі західні країни як системи заходів, котрі захищають кожного громадянина, жителя країни від економічної та соціальної деградації внаслідок безробіття, втрати чи різкого скорочення прибутку, хвороби, народження дитини, виробничої травми або професійного захворювання, інвалідності, старості, втрати годувальника та ін. [1, с. 45].

Стосовно змісту категорії "соціальний захист" – немає одностайної думки серед економістів. Так, сучасний англійський науковець Д. П'єтерс розглядає соціальний захист "як низку заходів, що формують солідарність із людьми, які стикаються зі загрозою відсутності заробітку або конкретними витратами" [2, с. 11]. М. Туленко визначає соціальний захист як внормований процес діяльності соціально-політичних інституцій, спрямованих на підтримку гідного рівня соціального життя й добробуту індивідів і соціальних груп в конкретних соціально-економічних умовах [3, с. 38]. З позиції більшості сучасних економістів, соціальний захист – це комплекс організаційно правових та економічних заходів, спрямованих на забезпечення життя, здоров'я і добробуту населення за конкретних економічних умов [4, с. 107].

За статтею 46 Конституції України право на соціальний захист включає право на забезпечення громадян у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Дотримуючись принципів соціальної справедливості, система соціального захисту створює для всіх членів суспільства рівні умови, які перешкоджають негативному впливу середовища на людину та забезпечують гідну й соціально прийнятну якість їхнього життя.

Відповідно система складається із підсистем вищого рівня, підсистем нижчого рівня тощо.

Для більш ґрунтовної характеристики теоретичних основ системи соціального захисту населення, варто виокремити її основні функції, які відобразив відомий науковець П. Спікер. Такими функціями він вважає: підтримання належного нинішнього рівня життя громадян і запобігання бідності – превентивна функція; покращення умов у майбутньому та за погіршення ситуації – запровадження необхідних механізмів впливу – реабілітаційна функція (пом'якшення наслідків бідності через надання допомоги у грошовій, натуральній чи безготівковій формах) [5, с. 89].

Враховуючи різноманітні підходи і погляди на структуру державної системи соціального захисту населення, потрібно відзначити, що визначальними її структурними елементами є соціальне страхування, соціальна допомога, соціальні гарантії та стандарти, соціальні послуги.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування – це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що охоплює: матеріальне забезпечення громадян у випадку хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості й інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються внаслідок сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених Законом України "Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування" [6].

Соціальна допомога суттєво відрізняється від соціального страхування. Основна відмінність полягає у тому, що соціальну допомогу може отримати лише людина, яка опинилася у скрутному матеріальному становищі за певними критеріями, встановленими законодавчими органами влади.

Необхідною умовою функціонування ефективної системи соціального захисту є наявність державних соціальних гарантій. До них, згідно зі Законом "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії" (2000 р.), належать:

- мінімальний розмір заробітної плати;
- мінімальний розмір пенсії за віком;
- неоподаткований мінімум доходів громадян;
- розміри державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат [7].

Останнім інструментом системи соціального захисту та її невід'ємною складовою є система соціальних послуг. Закон України «Про соціальні послуги» від 19 червня 2003 р. визначив, що такі послуги – це комплекс заходів із надання допомоги особам, певним соціальним групам, котрі перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самотійно їх подолати, з метою розв'язання їхніх життєвих проблем [8].

Виходячи з вищевикладеного можна зробити висновок, що соціальний захист – це процес, діяльність суспільно-політичних інститутів щодо підтримки гідного рівня соціального добробуту людини в конкретних економічних умовах. Серед основних складових соціального захисту населення більшість науковців виділяють соціальне страхування, соціальну допомогу, соціальні гарантії та стандарти, соціальні послуги. Існуюча структура є розгалуженою, широкоохоплюючою, але певною мірою несправедливою. Тому перспективою подальших досліджень буде модернізація основних складових системи соціального захисту населення.

Список використаних джерел:

1. Сирота И.М. Право социального обеспечения в Украине: учебник / И.М. Сирота. – Х.: Одиссей, 2000. – 384 с.

2. П'єтерс Д. Вступ до основних принципів соціального забезпечення / Денні П'єтерс; пер. з англ. А.І. Масалової. – Х. : Каравела, 2002. – 144 с.
3. Туленков М.В. Соціальний захист у соціологічному вимірі: монографія / М.В. Туленков. – К. : ІПК ДСЗУ, 2011. – 168 с.
4. Шевчук П.І. Соціальна політика: навч. посіб. / П.І.Шевчук. – Львів : Світ, 2003. – 400 с.
5. Спікер П. Соціальна політика: теми та підходи / Поль Спікер. – К.: Фенікс, 2000. – 400 с.
6. Закон України "Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80>.
7. Закон України "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії" № 2017-III: офіц. вид. станом на 5 жовт. 2000 р. / Верховна Рада України // ВВР України. – 2000. – № 48. – Ст.409.
8. Закон України "Про соціальні послуги" № 966-IV : офіц. вид. станом на 19 черв. 2003 р. / Верховна Рада України // ВВР України. – 2003. – № 45. – Ст.358.